

ILIJA ŽIVKOVIĆ

Za Iliju Živkovića, osuđenog na smrt zbog ubistva Habibe Vehabović, poslednja nada je da obori Krivični zakon Vojvodine zbog nesaglasnosti sa jugoslovenskim.

* * *

Na periferiji sam Novog Sada, ispred nove zatvorske zgrade. Otvaraju se električna vrata izlaze dvojica dimničara.

— Otkud odžačari u zatvoru?

— Možda nosimo sreću — odgovara jedan od njih.

U zatvoru je toplo iako je januar, ali osuđeniku oko srca — hladno.

Ilija Živković iz sela Kusatka, sada star pedeset godina, osuđen na smrtnu kaznu za ubistvo nevenčane žene Habibe Vehabović, u zatvoru u Novom Sadu je već osam godina.

Smrtna presuda od suda mu je dolazila prvi, drugi put... Posle toliko godina provedenih u zatvoru Ilija se žalio na nesaglasnosti Krivičnog zakona Vojvodine sa Krivičnim zakonom Jugoslavije i Ustavom Jugoslavije.

»Tražim da se oceni ustavnost i zakonitost odredbe člana 28. stav 3. KZ Vojvodine, na osnovu koje sam osuđen na smrt, jer ta odredba ne može da znači kvalifikovani oblik ubistva, nego samo sticaj i povrat krivičnih dela.

Utvrđivanje kazne za sticanje i povrat krivičnih dela Ustavom je dato u nadležnost Federacije i Federacija je ta svoja ovlašćenja izvršila, jer je u KZ Jugoslavije propisan postupak utvrđivanja i odmeravanja kazne za sticaj i povrat. Zato smatram da je Pokrajina, propisujući smrtnu kaznu u članu 28. stav 3. KZ Vojvodine, prekoračila svoja ovlašćenja i zašla u nadležnost Federacije, jer je na drugačiji način propisala kaznu za sticaj i povrat nego što je to propisano u KZ Jugoslavije. Zato smatram da je odredba nezakonita...«

* * *

Davljenik se i za slamku hvata. Ilija Živković za zakon. ..

Za naš susret pripremio je propise, zakone, odluke...

— Šta kažu propisi — pitam Iliju.

Pružila mi papire, ali je spreman i da, ako treba, citira...

— Evo vam, pročitajte, jer sada baš ne vidim najbolje... Vid mi oslabio... Šest godina, sa prekidima, bio sam pod svetlom, sijalicom, za vreme istrage i kad sam bio osuđen na smrt... Sada ne mogu dobro da čitam.

Proseđa glava vraća se u detinjstvo:

— Kad sam bio mali, pio sam sodu; stric mi je pričao da sam uzeo bocu sa rastvorenim kamenom sodom, koju je strina upotrebljavala za pranje rublja... Bio sam najmlađe dete, kažu bujne mašte i radoznalo. Kao đak bio sam disciplinovan — petica iz vladanja, ostale ocene četvorke, trojke i devojkice. Radio sam kao pružni radnik u Smederevskoj Palanci, kasnije u Kusatku, bio sam dobar, ljudi su me voleli. Hteo sam da idem dalje — da se zaposlim u »Goši«. Čekao sam. A onda, mladost — mi se u Kusatku ženimo mladi — ja sam se oženio u 19. godini. Oni imućniji momci mogli su da uzmu devojkicu iz gazdieske kuće... Ja sam voleo jednu iz našeg sela, i ona mdne, bila je iz sirotinjske porodice, njeni roditelji su me voleli. Moj stric je bio ugle-

dan čovek u selu, a otac nepismen, pa je slušao reč strica... »Ako uzmeš Veru, vodi je u vojsku«, rekao mi je otac strogo... Oženio sam se kasnije Dušankom, starijom od mene četiri godine. Svadba, veselje gostiju i roditelja, ali je ja nisam voleo. Ona je bila iz gazdkiske kuće, ali nekako hladna... Dan po dan, ja sam tražio da se rastanemo, ona je mene sve više volela. Bila je ljubomorna, onda sam ja otišao u vojsku... Da ne pričam sve.

— S njom ste imali dete?

— Rastali smo se i ja sam otišao u zatvor.

— Zbog ubistva svog deteta?

— Jeste... po Krivičnom zakonu 135. stav 2.

— Vi ste svoje dete bacili u bunar — nameće se neprijatno pitanje zbog čega je Ilija prvi put osuđen...

— Ja sam osuđen po Krivičnom zakonu 135. stav 2... Delo sam priznao, kaznu izdržao i ne bih o tom govorio... Bio sam osuđen na petnaest godina, tri godine ranije sam uslovno pušten iz zatvora.

*k "k *

U knjizi »Reč ima odbrana«, između dvadeset beogradskih advokata, godine 1966. upisano je ime advokata Miladina Jovanovića koji je branio Slobodu Vasiljević iz sela Kusadak. Ona je bila optužena da je iz niskih pobuda, da bi sa Ilijom Živkovićem iz Kusatka mogla nesmetano da stupi u vanbračnu zajednicu, lišila života svoje dete — dvogodišnju ćerku Snežanu Stankovic, tako što je devojčicu bacila u dubok bunar, u voćnjaku do dvorišta svoje kuće, u selu Kusatku, pa da je usled utopljenja došlo do smrti pokojne Snežane, te da je time počinila krivično delo ubistva iz niskih pobuda iz člana 135. stav 2. tačka 3. Kaznenog zakona.

U početku se sudilo zajedno Slobodi i Iliji, optuženom i docnije osuđenom za ubistvo svog deteta.

Prvo suđenje u Okružnom sudu u Smederevu. Sloboda i Ilija su osuđeni na smrt — svako za ubistvo svog deteta. Vrhovni sud Srbije je potvrdio presudu, ali Vrhovni sud Jugoslavije ukida presudu i nalaže novi pretres.

Drugo suđenje. Tužilac proširuje optužnicu prema Slobodi, i pored ranije optužbe za ubistvo deteta, tereti je što je podstrekavala Iliju da on ubije svoje dete. U izmenjenom veću doneta je presuda: Sloboda i Ilija osuđuju se na smrt streljanjem. Sloboda je oslobođena za krivično delo podstrekavanja.

Oboje se žale. Vrhovni sud Srbije potvrđuje presudu za Iliju, a za Slobodu ukida, naredivši prethodno ekshumaciju leša i toksikološku analizu. Ilija se žali na presudu Vrhovnog suda Srbije samo u pogledu kazne, tražeći da se smrtna kazna zameni vremenskom. Vrhovni sud uvažava njegovu žalbu.

Treće suđenje samo Slobodi. Okružni sud u Smederevu ponovo je osuđuje na smrt. Sledi žalba. Novi pretres pred Vrhovnim sudom povodom žalbe. Doneta je oslobađajuća presuda...

* * *

Nijedan dokaz, nijedna okolnost ne govore sa sigurnošću o tome na koji je način nastupila smrt Slobodinog deteta i koji je uzrok smrti. Da li je smrt nastupila u bari ili docnije, nije jasno...

Posle vađenja iz bare, dete je preneto u Mladenovac. Tamo je doktorka Vera Stanković konstatovala da je telo još toplo i zaključila da je možda u životu. Pokušala je injekcijama da ga povрати u život. Od trenutka vađenja deteta iz bare do dolaska lekaru — prošlo je više od dva sata.

Ako je dete izvađeno iz bare mrtvo, telo je moralo da se ohladi do dolaska lekaru... Nije tako bilo.

Neuki ljudi su dete uvili u ćebe i pokrili mu telo i glavu. Postoji mogućnost da je ugušeno na putu za Mladenovac.

Posle četiri godine Sloboda Vasiljević je izašla iz zatvora oslobođena optužbe da je iz niskih pobuda lišila života svoju dvogodišnju ćerku.

— Sloboda je otišla na slobodu, ja sam ostao u zatvoru. U toku izdržavanja kazne u KP domu u Požarevcu upoznao sam jednu ženu, za vreme izlaska u grad. Spasenku...

— Otkud poznanstvo sa ženom za vreme izdržavanja kazne?

— I ona je izdržavala kaznu... Ubila je muža!

Ona mi je rekla da želi da se uda za mene, ja sam je pitao da li može da ima dece... Ona mi je rekla da može da rađa i ja sam nastavio i dalje da se sastajem s njom, i kasnije, kada je izašla iz zatvora, pisala mi je da može da ima dece.

— Zašto je ubila muža?

— Nisam je to nikada pitao... Došla je s mojom majkom kod mene u zatvor... I kada sam ja izašao iz zatvora, nas dvoje smo bili malo kod mene, malo je ona bila kod njenih... Nije mogla da ostane trudna...

Šta ću, kud ću: radio sam na građevini kao zidar, pomagao, jednog dana moj drug mi kaže da poznaje jedinu mladu ženu u Smederevu i da će me s njom upoznati.

Otišao sam s njim u Smederevo da vidim devojkicu. Upoznali smo se. Ona, Habiba, bila je od mene mlađa četrnaest godina, svidela mi se, došla je kod mene u Kulpin, autobusom. Ja sam je sačekao... Došla je da vidi šta imam u kući... Vratio sam je kolima u Smederevo. Kasnije je došla sa ćerkom, vanbračnim detetom. Ja sam prihvatio njeno dete, ali su je njeni očuh i majka ubrzo vratili — zato što sam ja bio u zatvoru. Ona je to znala. Otišla je. Posle nekoliko dana pisala mi je da je pogrešila što me je napustila, što je poslušala majku, i molila me da dođem.

Ja sam otišao da je tražim. Išao sam u Azanju. Nisam je našao.

Habiba Vehabović je u martu godine 1979. nađena na njivi u kukuružištu mrtva! U Kulpinu, nedaleko od Novog Sada.

— Kako su vas osumnjičili za ubistvo?

— Pa, zato što sam ja posećivao Spasenku. Habiba je bila kod mene pa je otišla, dugo je nisam video. Kada su je našli mrtvu, mene su odveli u zatvor. Uhapsili su me u Smederevskoj Palanci. Tukli. Nisam priznao ubistvo jer ga nisam ni učinio. Tada sam još bio pod uslovnom kaznom.

Majika pokojne Habibe me je volela, ona je na sudu rekla da joj je ćerka pričala da ima dobrog muža, da je vole svekar i svekrva, da sam joj kupio suknju i bluzu, haljinu, burmu, da sam bio dobar prema njoj. Habiba je bila dovela svoje dete, ja sam ga prihvatio.

— Kalko je utvrđeno ubistvo?

— Na osnovu dokaznog postupka. Sud je utvrdio krivicu i osudio me na smrt... Ali, ja nisam priznao.

Kada su me uhapsili, svu odeću iz kuće su mi odneli: čarape, sako, cipele, sve što sam imao, i poslali na veštačenje u Beograd i Zagreb. Ali, nisu pronađeni tragovi krvi. Spasenka je izjavila, kad sam išao kod nje u Kulpin autobusom, da sam joj rekao da mi je išla krv iz nosa i da sam nos brisao rukavom mantila... levim... i da sam rukav prao od krvi.

Veštaci su utvrdili da je krv neotklonjiva i od dva pranja, ili posle dva hemijska čišćenja, i može da se dokaže ako su postojali tragovi krvi.

Moja krv i njena, Habibina, nisu iste, ja sam u grupi A, ona ima nultu grupu. I na mojoj odeći nije pronađena čak ni moja krv, jer meni nije curila iz nosa. Niti sam ja to Spasenki rekao.

Mogla je tako i njena odeća da ide na veštačenje. Na sudu je izrečena sumnja: zašto njena odeća nije išla na pregled. .. Možda je i ona ubila, uzeli su samo moju odeću, njenu nisu. Ona je bila starija od ove devojke, jača, ubila je čoveka! Muža!

— Da li ste na sudu, kada su vam pročitali presudu kojom ste osuđeni na smrt, nešto rekli?

— Jesam. Osuđen sam za nešto što nisam učinio... To stoji i u zapisniku: Druže sudija, ja to nisam uradio... Mene su osudili na smrtnu kaznu zato što sam i ranije bio osuđivan. Kad je neko ranije osuđivan, na njega gledaju drugačije. ..

Kao da se koleba da nastavi razgovor... Reči su mu spore.

— Koga sada imate od rodbine?

— Skoro nikoga: otac i majka su umrli, brat bolestan. Dolazi, ali retko. Kada sam prvi put bio osuđen na smrt, otac je prepisao imanje bratu, doduše neveliko, ali se ja ne ljutim što je to uradio.

— Uložili ste žalbu zbog neusaglašenosti pokrajinskog i saveznog zakona?

— Ja se nadam da će biti dobro, da će pobediti pravda. Moj advokat Aleksandar Perduh u Novom Sadu je mnogo

učinio za mene. Ništa mi nije naplatio... Njemu mogu da zahvalim ako pravda pobedi.

— Ako se zakon sprovede.

— Pravda...

— Advokat Aleksandar Perduh brani vas po službenoj dužnosti.

— Meni advokat kaže da je odlukom Ustavnog suda utvrđeno da je presuda kojom sam osuđen na smrt doneta na osnovu zakona koji je protivustavan. Naređeno je Skupštini Vojvodine da svoj zakon iz člana 28. stav 3. KZ u roku od šest meseci usaglasi sa Ustavom Jugoslavije. Po Krivičnom zakonu Jugoslavije taj postupak još traje.

— Da li vam i sada gori svetio noću u zatvoru?

— Ne, više nisam sam u sobi.

— Kako spavate?

— Dobro... Pre neki dan sanjam kako jašem konja na livadi, u selu... Biće nešto brzo, tako mi, seljaci, tumačimo snove. I stvarno, ujutro mi kaže komandir da se spremim, da idem kod očnog lekara, u Novi Sad, da mi daju naočare, da mogu da čitam.

Kasnije, posle obavljenog pregleda, saopšteno mi je da ću dobiti naočare za bolji vid, ali da moram da platim... Ja sam rekao da nemam para, da sam obnevideo u zatvoru ne svojom krivicom, i ne znam da li treba da platim kada sam taj mrak ovde zaradio...

Ali, moram da nosim naočare, da mogu ovde da čitam... Ako budem oslobođen smrtne kazne, posle izlaska Iz zatvora, najveća mi je želja da vidim sunce u prozoru svoje kuće u selu...